

پیشنهادی برای مستندسازی زبانی در میدان کاوی‌های مردم‌نگارانه

یداله پرمون

عضو هیئت علمی پژوهشگاه میراث فرهنگی و گردشگری و

رئیس مرکز میراث ناملموس تهران

از وجوه تمایز اقوام متکثر ساکن در ایران، یکی، گونه‌ی زبانی خاصی است که به آن تکلم می‌کنند. ایران امروز کشوری چندزبانه است؛ تعدادی چشم‌گیر از زبان‌های هندوایرانی، هندواروپایی، و غیرهندواروپایی، با تنوعات پرتعداد خود، در این گستره رواج دارند. از میان مؤلفه‌های زبان، ساحت تلفظ پرتنوع‌ترین و ماندگارترین است، به طوری که همواره با تکیه بر آن می‌توان خاستگاه فردی را، تا حد ریزترین تقسیم‌بندی‌های اجتماعی، ردیابی کرد. و این واقعیت، اهمیت مستندسازی اصولی میراث زبانی را در جریان میدان کاوی‌های مردم‌نگارانه می‌نمایاند. متأسفانه، اکثریتی از مردم‌نگاری‌های موجود از این جنبه مبتلا به کاستی‌هایی اساسی هستند. مهم‌ترین این کاستی‌ها عدم استفاده‌ی میدان‌کاو از شیوه‌ای به‌روز و جامع برای تدوین پیکره‌ی زبانی است. در جریان هر میدان کاوی‌ای مواد زبانی متنوعی استخراج و ضبط می‌شوند؛ واژه‌های بومی، ترانه‌ها، متل‌ها، ضرب‌المثل‌ها، لالایی‌ها، قصه‌ها، بازی‌های کلامی، ترانه‌ها و آواهای کار، و، البته، مواد لازم برای انجام تحلیل‌های زبان‌شناختی در سطوح مختلف، در این زمره قرار می‌گیرند. تا این زمان، عدم شیوه‌ای با خصوصیات برشمرده باعث شده که این بخش مهم از مواد فرهنگی استخراج‌شده آن‌طور که باید و شاید در گزارش مستند نهایی وارد نگردد، و مختصر مواد زبانی نگارش‌شده نیز، اساساً، قابل‌اتکا نباشند. از سویی، نیز، مختصر پیکره‌های زبانی منتشرشده آن‌چنان مشابه از کار درمی‌آیند که، با مراجعه به آن‌ها، به‌هیچ‌وجه، نمی‌توان به خصوصیات متمایز گونه‌های زبانی مستندسازی‌شده رسید.

در گفتار حاضر برآنیم که، گنجینه‌ی تلفظی جاری در پهنه‌ی جغرافیای زبانی کشور ایران را، در مرتبه‌ی عنصری هویت‌دهنده برای اجتماعات زبانی ساکن در این گستره، مرور کنیم و کاستی‌های شیوه‌ی آوانویسی رایج در برخی از میدان کاوی‌های مردم‌نگارانه را، با ارائه‌ی مستندات کافی، بشماریم. در همین اثنا، تلاش خواهد شد که امکانات الفبای آوانگار بین‌المللی (آی. پی. ای.)، به‌عنوان دستورالعملی جایگزین، معرفی گردند. در نهایت، نیز،

ضرورت تجهیز پژوهش‌گران انسان‌شناس به دانشی زمینه‌ای در حوزه‌ی «آواشناسی فراگویی» و «شیوه‌ی بهره‌گیری از آن در مستندسازی زبانی در میدان‌کاوی‌های مردم‌نگارانه» مطرح خواهد شد.

کلیدواژه‌ها:

میراث زبانی، جغرافیای زبانی، مستندسازی زبانی، پیکره‌ی زبانی، میدان‌کاوی مردم‌نگارانه، چندزبانگی، الفبای آوانگار بین‌المللی (آی. پی. ای).